

Antoni Marian Gabryszewski prekursorem ortopedii i rehabilitacji w Polsce

Antoni Marian Gabryszewski as a Pioneer of Orthopaedics and Rehabilitation in Poland

Sławomir Jandziś^(A,B,E,F)

Instytut Fizjoterapii Wydział Medyczny Uniwersytetu Rzeszowskiego, Polska
Institute of Physiotherapy, Faculty of Medicine, University of Rzeszów, Poland

STRESZCZENIE

Autor przedstawił działalność dr. Antoniego Mariana Gabryszewskiego, chirurga ortopedy, docenta Uniwersytetu Lwowskiego, na rzecz rozwoju ortopedii i rehabilitacji w Polsce przed I Wojną Światową. W pracy wykorzystał materiały archiwalne, publikacje zamieszczone w czasopismach medycznych i doniesienia prasy codziennej tamtego okresu. Przytoczył mało znane fakty dotyczące jego działalności zawodowej i naukowej. Opisał pracę dr. Antoniego Gabryszewskiego w Klinice Chirurgicznej Uniwersytetu Lwowskiego i jego habilitację uważaną za pierwszą próbę wyodrębnienia się ortopedii z chirurgii w Polsce. Wieloletnią działalność w prywatnym Zakładzie Ortopedycznym założonym w 1898 roku we Lwowie, powiększonym w 1908 roku o Instytut Zanderowski. Pierwszy w Galicji Instytut wyposażony w cieszące się niezwykłą popularnością w świecie aparaty systemu dra Gustawa Zandera sprowadzone ze Sztokholmu. Przedstawił również praktykę lekarza zdrojowego, jaką prowadził w miesiącach wakacyjnych w Iwoniczu Zdroju.

Dr Antoni M. Gabryszewski do leczenia pacjentów ortopedycznych zarówno w Klinice Chirurgicznej Uniwersytetu Lwowskiego, jak i w swoim Zakładzie wprowadził kompleksową rehabilitację. Stosował bowiem: gimnastykę leczniczą (szczególnie mechanoterapię), masaż leczniczy, fizykoterapię i zaopatrzenie ortopedyczne.

Z analizy materiałów źródłowych wynikają jednoznaczne wnioski świadczące o prekursorskiej roli i znaczącym wkładzie dr. Antoniego M. Gabryszewskiego w rozwój ortopedii i rehabilitacji w Polsce.

Słowa kluczowe: historia medycyny, ortopedia, rehabilitacja, Lwów

SUMMARY

This article describes the work of Dr. Antoni Marian Gabryszewski, orthopaedic surgeon, associate professor at Lvov University, towards the development of orthopaedics and rehabilitation in Poland before World War I. It is based on archival materials, publications in medical journals and articles from the daily press of that time. The author presents little-known facts concerning Dr. Gabryszewski's occupational and academic activity and his work at the Surgery Dept. of Lvov University as well as his habilitation dissertation, regarded as the first attempt to position orthopaedics as distinct from surgery in Poland. The article also describes his long-term work at the private Orthopaedic Facility established in 1898 in Lvov which later incorporated the Zander Institute in 1908. The Zander Institute was the first in Galicia to offer exercise machines designed by Dr. Gustav Zander, imported from Stockholm and enjoying an extraordinary popularity in the world. Dr. Gabryszewski's practice as a spa doctor, which he pursued in Iwonicz Zdrój in the summer months, is also presented.

Dr. Antoni M. Gabryszewski introduced comprehensive rehabilitation to the treatment of orthopaedic patients both at the Surgery Dept. of Lvov University and at his Orthopaedic Facility. He used therapeutic gymnastics (particularly mechanotherapy), therapeutic massage, physical therapy and orthopaedic aids.

Analysis of the source materials leads to unequivocal conclusions attesting to Dr. Antoni M. Gabryszewski's pioneering role and significant contribution to the development of orthopaedics and rehabilitation in Poland

Key words: history of medicine, orthopaedics, rehabilitation, Lvov

Antoni Marian Gabryszewski urodził się we Lwowie 13 czerwca 1864 roku. Był synem starosty jasielskiego Romana i Eugenii z domu Ujejskiej. Młodość spędził w Jasle, tam też w 1881 roku zdał maturę. Studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie w roku 1887 uzyskał stopień doktora wszechnauk medycznych. W trakcie studiów zafascynowała go chirurgia, w której arkana wprowadził go prof. Jan Mikulicz-Radecki. Był bardzo zdolnym studentem, stąd po promocji doktorskiej podjął pracę w Klinice Chirurgicznej UJ kierowanej przez prof. Ludwika Rydygiera, początkowo jako elew, następnie asystent i w końcu zastępca profesora (Ryc. 1). W tym czasie przebywał przez kilka miesięcy na stypendium ministerialnym w Wiedniu. Na rozwój naukowy i zawodowy Antoniego M. Gabryszewskiego duży wpływ miała fascynacja anatomią. Zarówno w czasie studiów, jak i pracy w krakowskiej klinice chirurgicznej uczęszczał na zajęcia do Zakładu Anatomii Prawidłowej kierowanego przez prof. L. Teichmana. Przez sześć lat (1891-1897) wykładał, jako docent prywatny, anatomię w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie kierowanej w tym czasie przez J. Matejkę, W. Łuszczkiewicza i J. Fałata. Owocem tej pracy jest wydany na potrzeby studentów *Atlas anatomiczny* z rycinami wykonanymi przez autora i polskim mianownictwem [1].

Born in Lvov on 13th June, 1864, Antoni Marian Gabryszewski was the son of Roman, a district official in the town of Jasło, and Eugenia, née Ujejska. He spent his youth in Jasło, where he passed his secondary school final examinations in 1881 before going on to study at the Jagiellonian University in Cracow, where he obtained a degree of PhD in Medicine in 1887. During his time at the university, he became fascinated with surgery, introduced to him by Prof. Jan Mikulicz-Radecki. Antoni Gabryszewski proved to be a very talented student and, having obtained his PhD degree, he undertook employment at the Surgery Department of the Jagiellonian University, headed by Prof. Ludwik Rydygier, where he started as a trainee and was subsequently promoted to assistant and, finally, Professor's deputy (Figure 1). At the time, he spent several months on a ministerial scholarship in Vienna. His academic and occupational development was strongly influenced by his fascination with anatomy. He attended classes at the Normal Anatomy Division, headed by Prof. L. Teichmann, both as a student and during his work at the Cracow Surgery Department. For six years (1891–1897) he taught anatomy as a Privatdozent at the School of Fine Arts in Cracow, headed by J. Matejko, W. Łuszczkiewicz and J. Fałat (prominent pain-

Ryc. 1. Obraz Leona Wyczółkowskiego ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie. Portret Ludwika Rydygiera z asystentami (1897). Antoni Gabryszewski stoi drugi z lewej (źródło: www.pinakoteka.zascianek.pl)

Fig. 1. Painting by Leon Wyczółkowski from the collection of the National Museum in Warsaw. Portrait of Ludwik Rydygier with assistants (1897). Antoni Gabryszewski standing second on the left (source: www.pinakoteka.zascianek.pl)

W roku 1897, wraz z L. Rydygierem, przeniósł się do nowo wybudowanej Kliniki Chirurgicznej Uniwersytetu Lwowskiego. Brak ortopedów w ówczesnej Galicji spowodował pilną potrzebę wykształcenia lekarza specjalizującego się w chirurgii kostnej. Realizację tego zadania L. Rydygier powierzył swojemu wszechstronnie uzdolnionemu asystentowi Antoniemu Gabryszewskiemu. Z listami polecającymi od Profesora udał się Antoni Gabryszewski w kilkumiesięczną podróż naukową do Niemiec, Szwajcarii, Danii i Szwecji w celu poznania ortopedii, ale również gimnastyki leczniczej, masażu i mechanoterapii. L. Rydygier od pierwszych dni pracy w Klinice Chirurgicznej we Lwowie czynił starania o jej rozbudowę o oddział ortopedyczny, sporządził nawet dokładny plan nowego pawilonu, ale brak środków finansowych uniemożliwił realizację tych potrzebnych społecznie celów [2]. Po powrocie do Lwowa z podróży naukowej Antoni Gabryszewski habilitował się 14 grudnia 1897 roku i został pierwszym w historii polskiej chirurgii docentem ortopedii. Temat rozprawy habilitacyjnej brzmiał: *O leczeniu wrzodów goleniowych*. Również jego pierwsze prace opublikowane jeszcze w czasie asystentury w Krakowie poświęcone były ortopedii: *O wynikach leczenia operacyjnego gruźlicy stawów w klinice chirurgicznej krakowskiej* (1887), *O artropatii u chorych na wiałd i jamistość rdzenia* (1887). Uczestniczył we wszystkich zjazdach chirurgów polskich, wygłaszał odczyty w kraju i za granicą. Do jego najważniejszych prac zaliczyć należy: *Nowe wskazania do operacji Władimirowa, Mikulicza* (1890), *O rozległych wypilowaniach klatki piersiowej* (1894), *O tłuszczakach sznura nasiennego* (1897). Pionierski charakter miały prace Antoniego Gabryszewskiego dotyczące zastosowania kokainy do znieczulenia nerwu łokciowego: *O wartości kokainy w chirurgii* (1894) oraz przeprowadzone i opisane zabiegi z zakresu chirurgii plastycznej *O operacjach upiększających* (1896) [3].

Coraz większa liczba pacjentów ze schorzeniami ortopedycznymi zgłaszających się do lwowskiej kliniki chirurgicznej z terenu całej Galicji, jednocześnie brak dostatecznych warunków lokalowych oraz zakładu ortopedycznego, w którym doc. Antoni Gabryszewski mógłby zastosować poznane za granicą metody usprawniania, był powodem otwarcia w 1898 roku prywatnego Zakładu Ortopedycznego. Mieścił się on początkowo przy ul. Akademickiej 14 (Ryc. 2). Jak podaje Kronika Uniwersytetu Lwowskiego „*Tu-taj przez 10 lat leczono około 500 chorych rocznie,.... nie odmawiając nigdy porady ubogim. Wobec braku jakiegokolwiek zapomogi ze strony rządu, jak kraju i miasta, trzeba było leczyć biednych przez całe miesiące bezpłatnie, dawać gorsety i przyrządy ortopedyczne nieraz zupełnie za darmo*” [4].

ters) at the time. This occupation inspired the issue of *Atlas anatomiczny* [*Anatomy Atlas*] with illustrations prepared by the author and Polish terminology, which was published for the students [1].

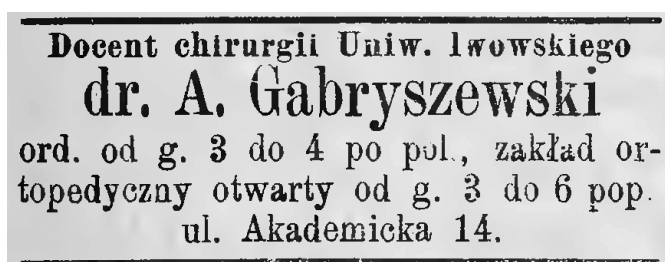
In 1897, along with L. Rydygier, he moved to the newly founded Surgery Department of Lvov University. The shortage of orthopaedists in Galicia at the time urgently called for education of a surgeon specialising in bone surgery. The task was entrusted by L. Rydygier to his comprehensively talented assistant Antoni Gabryszewski. Equipped with recommendation letters from Professor, Antoni Gabryszewski departed for several months of academic journey to Germany, Switzerland, Denmark and Sweden with the intention to study not only orthopaedics but also therapeutic gymnastics, massage and mechanotherapy. From his very first days at the Surgery Department of Lvov University, L. Rydygier sought to extend it by adding an orthopaedic ward. He even prepared a detailed plan of the new premises but, due to lack of funds, this much socially needed objective failed to materialise [2]. Having returned to Lvov from his academic journey, Antoni Gabryszewski obtained his habilitation on 14th December, 1897, and became the first orthopaedic associate professor in the history of Polish surgery. The subject of his habilitation dissertation read: *O leczeniu wrzodów goleniowych* [*Treatment of tibial ulcers*]. Antoni Gabryszewski's first papers, published while he was still an assistant in Cracow, were also concerned with orthopaedics: *O wynikach leczenia operacyjnego gruźlicy stawów w klinice chirurgicznej krakowskiej* [*Outcomes of surgical treatment of articular tuberculosis at the Surgical Department in Cracow*] (1887), *O artropatii u chorych na wiałd i jamistość rdzenia* [*Arthropathy in patients with tabes dorsalis and syringomyelia*] (1887). He participated in all conventions of Polish surgeons, lectured in Galicia and abroad. The most significant papers of Antoni Gabryszewski include: *Nowe wskazania do operacji Władimirowa, Mikulicza* [*New indications for Mikulicz-Vladimirov procedure*] (1890), *O rozległych wypilowaniach klatki piersiowej* [*Extensive resection of bony thorax*] (1894), *O tłuszczakach sznura nasiennego* [*Lipomas of spermatic cord*] (1897). Furthermore, Antoni Gabryszewski published pioneering papers on the use of cocaine for anaesthesia of the ulnar nerve, *O wartości kokainy w chirurgii* [*Utility of cocaine in surgery*] (1894), as well as *O operacjach upiększających* [*Cosmetic surgeries*] (1896), describing plastic surgeries performed by the author [3].

Due to an increasing number of orthopaedic patients reporting to the Lvov Surgical Department from the whole of Galicia, combined with insuffi-

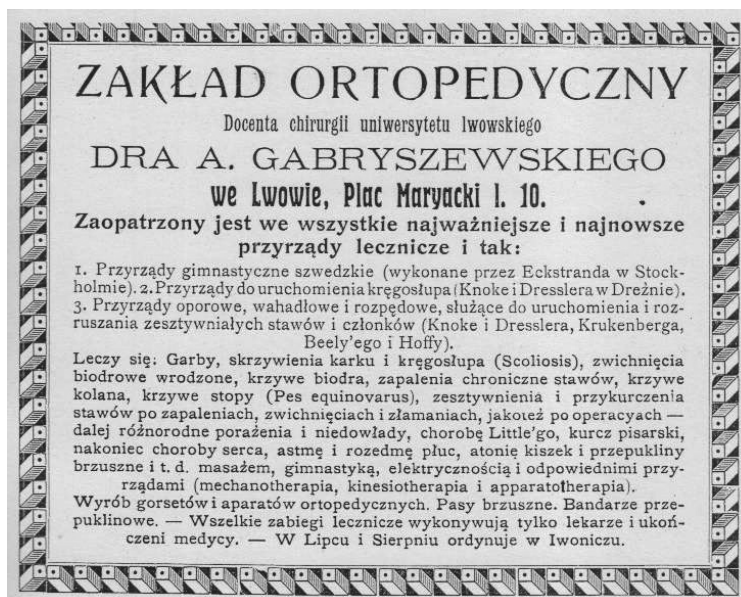
Zakład Ortopedyczny Antoniego Gabryszewskiego urządzony był na wzór zakładów niemieckich i szwedzkich. Właściciel sprowadził urządzenia produkowane przez Ekstranda w Sztokholmie oraz aparaty niemieckie Krukenberga, Hoffy, Schulthessa, Beely'ego, Knoke i Dresslera. Były to przyrządy oporowe, wahadłowe i rozprężowe, służące do uruchomienia i rozruszania zesztywniałych stawów i członków, wykorzystywane do gimnastyki szwedzkiej i uruchomienia kręgosłupa. Poza gimnastyką leczniczą stosowano w zakładzie mechanoterapię, masaż leczniczy oraz wytwarzano zaopatrzenie ortopedyczne (Ryc. 3). Leczono głównie schorzenia narządu ruchu: „*Garby, skrzywienia karku i kręgosłupa (Scoliosis), zwichnięcia biodrowe wrodzone, krzywe biodra, zapalenia chroniczne stawów, krzywe kolana, krzywe stopy (Pes equinovarus), zesztywnienia i przykurczenia stawów po zapaleniach, zwichnięciach i złamaniach, jakoż po operacjach*” [5].

cient premises and lack of an orthopaedic division where Antoni Gabryszewski could apply rehabilitation methods which he had learnt abroad, a private Orthopaedic Facility was established in 1898. The original location of the Facility was at 14 Akademicka St. (Fig. 2). As the Chronicle of the Lvov University reports, *'In this place, 500 patients a year were treated over 10 years, ...the poor were never denied a consultation. As no aid was provided by the government, the country or the city, the poor were necessarily treated free of charge for months on end; corsets and orthopaedic aids were distributed absolutely for free on numerous occasions'* [4].

Antoni Gabryszewski's Orthopaedic Facility of was designed in a manner similar to its German and Swedish counterparts. The owner imported equipment manufactured by Ekstrand in Stockholm and German apparatuses by Krukenberg, Hoffy, Schulthess, Beely, Knoke and Dressler. These devices employed resistance, swinging and momentum to activ-

Ryc. 2. Jedno z pierwszych ogłoszeń Zakładu Ortopedycznego Antoniego Gabryszewskiego, „Gazeta Lwowska” 1901, nr 236, s. 6
Fig. 2. One of the first advertisements from Antoni Gabryszewski's Orthopaedic Facility, "Gazeta Lwowska" 1901, No. 236, p. 6

Ryc. 3. 1906 r. Ogłoszenie Zakładu Ortopedycznego dra Antoniego Gabryszewskiego, Przewodnik po Galicyi, Kraków 1906, s. 74
Fig. 3. An advertisement of the Orthopaedic Facility of Dr. Antoni Gabryszewski, Przewodnik po Galicyi [Guide to Galicia], Cracow 1906, p. 74

Stale rosnąca liczba pacjentów zmusiła właściciela do zmiany lokalu na większy mieszczący się na Placu Mariackim 1. Jednocześnie Antoni Gabryszewski prowadził zajęcia dydaktyczne dla studentów Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Lwowskiego. Od 1898 w zakładzie anatomii patologicznej „kurs operacyjny” na zwłokach, ćwiczenia praktyczne z chirurgii dzieci oraz nadobowiązkowe ćwiczenia i demonstracje w swoim Zakładzie Ortopedycznym. Pełnił również funkcję konsultanta przypadków ortopedycznych w lwowskim Szpitalu Dziecięcym św. Zofii, w czasie kiedy kierował nim doc. Hilary Schramm [6].

W lipcu 1907 roku odbył się we Lwowie X Zjazd Lekarzy i Przyrodników Polskich, któremu towarzyszyła wystawa przyrodniczo-lekarska i higieniczna. Cieszyła się ona ogromnym zainteresowaniem zarówno lekarzy, jak i szerszego społeczeństwa z trzech zaborów. W dziale przyrodniczo-lekarskim wystawy Antoni Gabryszewski zaprezentował możliwości swojego Zakładu Ortopedycznego. Ówczesna prasa donosiła: *Jest tam pokój ortopedyczny urządzony systemem szwedzkim; są tam oprócz aparatów wprowadzonych ze Sztokholmu, aparaty rozpędowe i wahadłowe, przyrządy do masażu i gorsety* [7]. Prezentacja najnowszych światowych rozwiązań w zakresie gimnastyki leczniczej, mechanoterapii i zaopatrzenia ortopedycznego niewątpliwie przyczyniło się do promocji nowej, rodzącej się specjalności w naszym kraju.

W roku 1908, wraz ze swoim współnikiem i kolegą ze studiów dr Janem Wojtkowskim, założył pierwszy w Kraju (Galicji) Instytut Zanderowski i połączył go z Zakładem Ortopedycznym (Ryc. 4). Mieścił się on przy ul. Romanowicza 3, na parterze, w przestronnych, elektrycznie oświetlonych salach. Wyposażony był „w słynne, elektrycznością poruszane aparaty systemu dra Zandera w Sztokholmie”. Poza schorzeniami ortopedycznymi w zakładzie leczono również: „Choroby serca i zwądnienie tętnic, dusznica i rozedma płuc, niedowład kiszek, gościec i dna, otyłość, choroby nerwowe itd.” Niewątpliwie pionierski charakter miało w tamtych czasach stosowanie profilaktyki zdrowotnej. Jednym ze wskazań do podejmowania ćwiczeń w zakładzie było: „*Siedzący tryb życia lub zawody o ruchu ograniczonym*” [8].

Antoni Gabryszewski dużą wagę przywiązywał do poziomu świadczeń medycznych wykonywanych w swoim zakładzie: „*Wszelkie zabiegi lecznicze wykonują tylko lekarze i ukończeni medycy*”. Coraz większa liczba pacjentów zgłaszających się do zakładu spowodowała konieczność zatrudniania młodych lekarzy (m. in. W. Ziembickiego) oraz poszukiwanie współników. Po przejściu dra J. Wojtkowskiego do Sanatorium dla chorób wewnętrznych we Lwowie (dawny zakład Kisielki), kolejnym współnikiem

ate and mobilise rigid joints and limbs. The equipment was also used for Swedish gymnastics and spinal mobilisation. The Facility was not only concerned with therapeutic gymnastics, but it also offered mechanotherapy and therapeutic massage as well as manufacturing orthopaedic aids (Fig. 3). The focus was on the therapy of musculoskeletal conditions: ‘*Kyphosis, scoliosis, congenital hip dislocation, hip deformity, chronic arthritis, knee deformity, foot deformity (Pes equinovarus), rigidity and contractures of joints following inflammatory conditions, dislocations and fractures as well as surgeries*’ [5].

As the number of patients continued to increase, the owner needed to move the Orthopaedic Facility to larger premises at Plac Mariacki 1. Simultaneously, Antoni Gabryszewski taught students of the Medical Faculty of Lvov University. Since 1898, he held ‘an operational course’ using human corpses, practical classes on paediatric surgery in the Pathological Anatomy Division and optional practical classes and demonstrations in his Orthopaedic Facility. Moreover, he acted as an orthopaedic consultant in the St. Sophia Lvov Paediatric Hospital while it was headed by associate professor Hilary Schramm [6].

In July 1907, Lvov hosted the 10th Convention of Polish Physicians and Natural Scientists, accompanied by a medical and hygienic exhibition. The display enjoyed an immense popularity among both physicians and the wider community of all parts of the then-partitioned Poland. In the natural science and medicine section of the exhibition, Antoni Gabryszewski presented the technology of his Orthopaedic Facility. The press reported: ‘*There is an orthopaedic room with Swedish-style equipment; apart from machines imported from Stockholm, it contains momentum and swinging equipment, massage accessories and corsets*’ [7]. The presentation of the latest solutions in the world in therapeutic gymnastics, mechanotherapy and orthopaedic aids undoubtedly contributed to the promotion of the new, fledgling specialty in Poland.

In 1908, in cooperation with Jan Wojtkowski, PhD, his business partner and fellow student, Antoni Gabryszewski established the first Zander Institute in Galicia and incorporated it into the Orthopaedic Facility (Fig. 4). The Institute was based on ul. Romanowicza 3, on the ground floor, in spacious, electrically lit rooms. It was equipped with ‘*the famous, electrically powered exercise machines designed by Dr. Gustav Zander in Stockholm*’. Apart from orthopaedic conditions, the Facility also offered therapy of ‘*Cardiac diseases and calcification of arteries, asthma and pulmonary emphysema, intestinal atonia, rheumatism and gout, obesity, nervous diseases*

Antoniego Gabryszewskiego był dr S. Jasiński. Przez krótki czas prowadzili Instytut Zanderowski – lecznicę mechaniczną i ortopedyczną mieszczącą się przy ul. Batorego 38 (Ryc. 5).

etc. 'An unquestionably pioneering enterprise at the time was the use of health promotion. Indications for exercising in the Facility included 'a *sedentary lifestyle and occupations involving limited mobility*' [8].

Ryc. 4. Ogłoszenie pierwszego w Kraju Instytutu Zanderowskiego i Zakładu Ortopedycznego. „Lwowski Tygodnik Lekarski”, 1908, nr 8, s. 94

Fig. 4. An advertisement of the first Polish Zander Institute and the Orthopaedic Facility. "Lwowski Tygodnik Lekarski", 1908, No. 8, p. 94

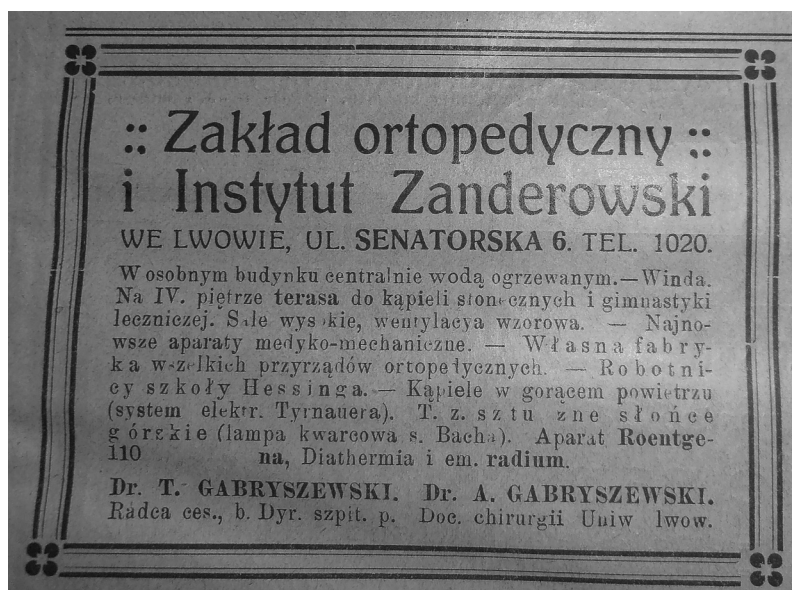
Ryc. 5. Ogłoszenie o działalności Instytutu Zanderowskiego doc. dra Antoniego Gabryszewskiego i dra S. Jasińskiego. „Lwowski Tygodnik Lekarski”, 1910, nr 5, s. 82

Fig. 5. An advertisement describing the activity of the Zander Institute of Assoc. Prof. Dr. Antoni Gabryszewski and Dr. S. Jasiński. "Lwowski Tygodnik Lekarski", 1910, No. 5, p. 82

Prowadzenie długotrwałych zabiegów operacyjnych w klinice chirurgicznej, praca we własnym zakładzie oraz prowadzenie zajęć dydaktycznych ze studentami Wydziału Lekarskiego doprowadziło do znacznego pogorszenia stanu zdrowia Antoniego Gabryszewskiego i konieczność leczenia kardiologicznego w kraju i za granicą. W tych okolicznościach poprosił swojego młodszego brata, również lekarza, pełniącego funkcję dyrektora szpitala w Bóbrce, by wyjechał do Niemiec i poznał zasady ortopedii i mechanoterapii. Tadeusz Gabryszewski udał się do Dreżna na staż do słynnego ortopedy A. Schanza. W roku 1913 bracia Gabryszewscy otworzyli wspólnie najnowocześniejszy i najlepiej wyposażony na terenie Galicji, ale również cesarstwa austro-węgierskiego, Zakład Ortopedyczny i Instytut Zanderowski. Mieścił się on we Lwowie przy ul. Senatorskiej 6 w osobnym budynku wyposażonym w centralne ogrzewanie, elektryczność, wentylację i windę [9]. Z ogłoszenia w „Lwowskim Tygodniku Lekarskim” dowiadujemy się: „Na IV piętrze tarasa do kąpiei słonecznych i gimnastyki leczniczej. Najnowsze aparaty medykomechaniczne. Własna fabryka wszelkich przyrządów ortopedycznych – robotnicy szkoły Hessinga” [10]. Rozbudowano również dział fizykoterapii, w którym poza elektroterapią stosowano: kąpiele w gorącym powietrzu (systemu Tyrnauera), lampę kwarcową Bacha, diatermię, aparat Rentgena i emanatorium radowe (Ryc. 6). Zakład pod kierownictwem dr. Tadeusza Gabryszewskiego działał do wybuchu I wojny światowej.

Antoni Gabryszewski attached great importance to the quality of medical services offered by his Facility: ‘All medical procedures are performed by doctors and certified medics’. With the continuing increase in the number of patients coming to the Facility, it became necessary to engage young physicians (including W. Ziembicki) and seek partners. Following Jan Wojtkowski’s departure to the Sanatorium for internal conditions in Lvov (former Facility of Kisielka), Dr S. Jasiński became Gabryszewski’s next partner. For a brief period, they were in charge of the Zander Institute, a mechanical and orthopaedic clinic located at 38 Batorego St. (Fig. 5).

The burden of performing long surgeries in the Surgery Department, working in his own Facility and teaching students of the Medical Faculty led to a considerable deterioration in Antoni Gabryszewski’s health and the necessity for cardiac therapy in Galicia and abroad. Under such circumstances, Antoni Gabryszewski asked his younger brother, also a physician, heading a hospital in Bóbrka, to travel to Germany and familiarise himself with orthopaedics and mechanotherapy. Tadeusz Gabryszewski went to Dresden for an internship with a renowned orthopaedist A. Schanz. In 1913, the Gabryszewski brothers jointly opened the Orthopaedic Facility and Zander Institute that was the most modern and best equipped not only in Galicia, but also the whole Austro-Hungarian Empire. It was based in Lvov, at 6 Senatorska St., in a separate building complete with central heating, electricity, ventilation and an elevator [9]. An announcement in “Lwowski Tygodnik Lekarski” [Lvov

Ryc. 6. Lwowski Tygodnik Lekarski 1914, nr 2, s. 47

Fig. 6. Lwowski Tygodnik Lekarski 1914, No. 2, p. 47

Wyposażenie i metody leczenia w Zakładzie Ortopedycznym braci Gabryszewskich nie odbiegały od tych stosowanych w renomowanych ośrodkach Zachodniej Europy. Do terapii pacjentów ze schorzeniami narządu ruchu stosowano gimnastykę leczniczą, mechanoterapię, masaż leczniczy, wykorzystywano zaopatrzenie ortopedyczne i wszelkie dostępne wówczas zabiegi fizykoterapii. W dzisiejszych czasach działania te nazywamy kompleksową rehabilitacją medyczną.

Na uwagę zasługuje również działalność Antoniego Gabryszewskiego jaką prowadził w miesiącach wakacyjnym w Zakładzie Zdrojowo-Kąpielowym w Iwoniczu. Wykorzystywał on tamtejszą solankę do rehabilitacji chorych po zabiegach ortopedycznych [11-13].

Antoni Gabryszewski był człowiekiem renesansu. Niezwykle inteligentnym i kulturalnym, znawcą malarstwa i teatru. Zwiedził największe europejskie galerie obrazów. Posiadał kolekcję kopii wybitnych dzieł malarskich. Wiele podróżował. Kilkakrotnie odwiedził Włochy, ale również Egipt, Indie i Ceylon. Ciężka choroba serca i przedwczesna śmierć uniemożliwiła dalszy rozwój naukowy i zawodowy prekursora ortopedii i rehabilitacji w Polsce. Potwierdza to również dr Witold Ziembicki, pracujący od 1901 roku jako asystent w Zakładzie Ortopedycznym: „Jeżeli Gabryszewski nie zajął w historii chirurgii polskiej takiego miejsca, jakie mógł przy swoich kwalifikacjach osiągnąć, przyczyną była jego długotrwała choroba i śmierć przedwczesna” [14]. Z doniesienia jakie ukazało się po śmierci Antoniego Gabryszewskiego w „Przeglądzie Lekarskim” dowiadujemy się: „Trapił bowiem ciężką i beznadziejną chorobą serca, od dawna już przestał twórczo pracować, a ostatnie lata spędził daleko poza krajem, w pogoni za słońcem i ciepłem, które jedynie kołły jego dolegliwości. Tylko miesiące letnie przeżywał w Iwoniczu jako lekarz zdrojowy” [15]. Zmarł 26 lutego 1917 roku podczas pobytu na kuracji w szwajcarskim Lugano [16].

PODSUMOWANIE

Antoni Gabryszewski był prekursorem ortopedii w Polsce. Jako pierwszy chirurg w naszym kraju ha-

Medical Weekly] read: ‘On the fifth floor, terraces for sunbaths and therapeutic gymnastics. The latest medico-mechanical equipment. A private factory of all orthopaedic aids with Hessing-educated employees’ [10]. The physical therapy division was also developed: in addition to electrotherapy, it used hot air baths (designed by Tyrnauer), Bach quartz lamps, diathermy, X-ray and a radium emanator (Fig. 6). The Facility, headed by Tadeusz Gabryszewski, operated until the outbreak of World War I.

The equipment and therapeutic methods at the Gabryszewski brothers’ Orthopaedic Facility did not lag behind those employed at renowned centres in Western Europe. Therapy of patients with musculoskeletal conditions involved therapeutic gymnastics, mechanotherapy, therapeutic massage, orthopaedic aids and all physical therapy procedures available at the time. It would currently be referred to as comprehensive medical rehabilitation. A further noteworthy fact is Antoni Gabryszewski’s practice in the Spring and Bathing Facility in Iwonicz Zdrój in the summer months, where he used local brine for rehabilitation of patients after orthopaedic procedures [11-13].

Antoni Gabryszewski was a Renaissance man, an intelligent and well-mannered person. As a connoisseur of art and theatre, he visited the largest European art galleries and collected replicas of outstanding paintings. Antoni Gabryszewski’s numerous journeys included several trips to Italy, but also brought him to destinations such as Egypt, India and Ceylon. A severe cardiac condition and premature demise put an end to the academic and occupational career of this Polish orthopaedics and rehabilitation pioneer. As Dr Witold Ziembicki, employed as an assistant in the Orthopaedic Facility from 1901 onward, acknowledges, ‘If Antoni Gabryszewski did not earn the position in the history of Polish surgery that he was capable of achieving given his qualifications, the reason was his long-term illness and premature demise’ [14]. According to an article published in „Przegląd Lekarski” [Medical Review] following Antoni Gabryszewski’s decease, ‘Suffering from a severe and incurable heart disease, he had abandoned his creative work a long time ago. He spent his final years far abroad, seeking sun and warmth, which only alleviated his condition. It was only in summer months that he worked in Iwonicz as a spa doctor’ [15]. He died on 26th February, 1917, during a curative stay in the Swiss city of Lugano [16].

SUMMARY

Antoni Gabryszewski was a pioneer of Polish orthopaedics, the first Polish surgeon to be awarded

bilitował się z ortopedii. Poznał tę nową specjalizację lekarską w czasie zagranicznych stażów w najlepszych ośrodkach w Europie i zastosował w praktyce w Klinice Chirurgicznej we Lwowie. Rozumiał również, że nie można w pełni wyleczyć pacjenta bez wprowadzenia do leczenia przypadków ortopedycznych kompleksowej rehabilitacji. W celu realizacji tej koncepcji założył Zakład Ortopedyczny i Instytut Zanderowski wyposażony w najnowocześniejsze na świecie urządzenia, gdzie pacjentom głównie ze schorzeniami narządu ruchu, ordynował szwedzką gimnastykę leczniczą, mechanoterapię, fizykoterapię, masaż leczniczy i zaopatrzenie ortopedyczne. W miesiącach wakacyjnych wyjeżdżał do Iwonicza, gdzie jako lekarz zdrojowy w leczeniu przypadków ortopedycznych stosował balneologię. Jest więc również prekursorem rehabilitacji w Polsce.

a habilitation in orthopaedics. Having learnt this new medical specialty during his foreign internships in the best centres of Europe, he put it to practice in the Surgery Department in Lvov. The awareness that orthopaedic patients may not be completely cured in the absence of comprehensive rehabilitation inspired him to found the Orthopaedic Facility and Zander Institute. In this institution, complete with the latest equipment of the world, he treated his predominantly musculoskeletal patients using Swedish therapeutic gymnastics, mechanotherapy, physical therapy, therapeutic massage and orthopaedic aids. In the summer months, he pursued a spa doctor practice in Iwonicz, treating orthopaedic conditions with the use of balneology. Therefore, Antoni Gabryszewski may also be regarded as a pioneer of Polish rehabilitation.

PIŚMIENNICTWO / REFERENCES

1. Rudkowski W, Śródka A. (red.) Album chirurgów polskich. Ossolineum, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1990, 58.
2. Czupryna A, Orzeł-Nowak A. Ludwik Rydygier – życie i dzieło. Aureus, Kraków 2005, 130–131.
3. Kronika Uniwersytetu Lwowskiego Tom I, Nakładem Senatu Akademickiego c. k. Uniwersytetu Lwowskiego. Lwów 1899, 182.
4. Hahn W. Kronika Uniwersytetu Lwowskiego II (1889/9–1909/10). Nakładem Senatu Akademickiego Uniwersytetu Lwowskiego. Lwów 1912, 445.
5. Przewodnik po Galicyi, Kraków 1906, 74 (ogłoszenie).
6. Szarejko P. Słownik lekarzy polskich XIX wieku, Tom II, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 1994, 74–75.
7. Przewodnik Kąpielowy 1907, 5, 39.
8. Lwowski Tygodnik Lekarski, 1908, 8, 94 (ogłoszenie).
9. Słowo Lekarskie, 1913, 20, 191.
10. Lwowski Tygodnik Lekarski, 1914, 2, 47 (ogłoszenie).
11. Gabryszewski A. Iwonicz. Zakład Zdrojowo-Kąpielowy i Kilmatyczny. Lwów 1906.
12. Gabryszewski A. Solanki i szczyawy słone jod zawierające w świetle nowych badań w Iwoniczu. Lwów 1907.
13. Gabryszewski A. Solanki jodowe w świetle najnowszych badań i ich działanie na zoły. Lwowski Tygodnik Lekarski, 1909, 36, 416–418.
14. Ziembicki W. Polski Słownik Biograficzny t. VII, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 1948–1958, 194–195.
15. Przegląd Lekarski, 1917, 11, 93 – 94.
16. Czas (wydanie wieczorne), Kraków 1917, 104, 3.

Liczba słów/Word count: 4365

Tabele/Tables: 0

Ryciny/Figures: 6

Piśmiennictwo/References: 16

Adres do korespondencji / Address for correspondence

dr Sławomir Jandziś

Instytut Fizjoterapii UR

35-205 Rzeszów ul. Warszawska 26a, tel. 504068500, e-mail: jandziss@o2.pl

Otrzymano / Received

29.06.2014 r.

Zaakceptowano / Accepted

08.07.2014 r.